

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд „Човекът-маса в съвременното общество – същност и последици” на **Николай Ангелов Ценков** за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 2.3. Философия (Социална философия)

от **проф. д-р Христо Петков Тодоров**, департамент „Философия и социология“ на
НБУ

Дисертационният труд „Човекът-маса в съвременното общество – същност и последици” на Николай Ангелов Ценков е с обем от 149 нестандартни страници – преизчислено това се равнява на приблизително 238 стандартни страници. Работата се състои от увод, три глави, заключение и списък на използваната литература. В библиографията са включени заглавията на 155 публикации на български, английски, немски и френски както и 8 интернет източник.

Дисертацията на Николай Ценков взема за своя отправна точка концепцията на испанския философ Хосе Ортега-и-Гасет за човека-маса, развита в неговото знаменито произведение „Бунтът на масите“ (1929). Започвайки от общата характеристика на човека-маса на Ортега-и-Гасет, авторът си поставя за задача да изясни с помощта на различни социално-психологически, антропологични и социално-философски теории, възникнали през XX век, същината на *явлението* човек-маса, условията на неговото възникване и най-вече неговата историческа динамика.

Изглежда огромната и нестихваща популярност, с която и до днес се ползва концепцията на Ортега-и-Гасет за бунта на масите, се дължи в най-голяма степен на комплексността и разностранността на самото понятие „човек-маса“.

Най-напред с това понятие се обозначава идеален тип – не нещо непосредствено наблюдаемо в опита, а интелектуален конструкт, който позволява опитът да се организира по определен начин и с това пред въоръженото око на наблюдателя да се разкрият съществени страни от действителността.

На второ място „човек-маса“ е понятие от регистъра на социалната диагностика на съвременността – както у Ортега-и-Гасет, така и у неговите последователи то функционира като инструмент за осмислянето на онова, което става с нас самите в нашето собствено съвремие.

На трето място понятието крие в себе си критично-полемичен заряд – бунтът, а Николай Ценков добавя още „триумфът на масите“, крият в себе си опасности и будят тревога. Към тези три аспекта в значението на понятието авторът добавя и един последен четвърти аспект – историческият. Всъщност негов главен изследователски фокус е усилието да се разбере какво е станало с „човека-маса“ от времето на Ортега-и-Гасет до наши дни.

Първата глава е озаглавена „Психологически теории за човека-маса и масите“. Главните действащи лица в нея са Густав Льобон, Габриел Тард, Зигмунд Фройд и Елиас Канети. Всички тези автори, всеки от тях със свой собствен светогледен и научен профил, се стремят в една или друга степен да опишат и обяснят явлението масов човек главно откъм особената мотивационна структура на неговото поведение. Авторът е изложил вярно и с разбиране главните моменти в техните концепции за човека-маса. По-особен случай в тази група автори с ориентация и похвати на психолози представлява писателят Елиас Канети. В своята трудна за определяне в жанрово отношение книга „Маси и власт“ Канети предлага една доста богата феноменологична картина на масите, в която масите и властта се разглеждат по отчужден и безпристрастен начин подобно на природни явления. В този смисъл концепцията на Канети само с уговорки може да попадне под рубриката „психологическа теория за масовия човек“.

Втората глава е пряко продължение на първата. Тя носи заглавието „Аксиологически концепции за масите“. Към този клас според автора спадат концепциите на самия Ортега-и-Гасет, Хана Арент, Ерих Фром и на ранната Франкфуртска школа. Общото в тях – това е изяснено и обосновано много убедително – е, че на преден план излиза социално-критичния заряд на понятието „човек-маса“. От един или друг зрителен ъгъл авторите, които Николай Ценков, е разгледал в тази глава казват, че омасовяването на живота в нашата епоха крие в себе си опасности и буди страх и тревога. Защо? Обобщено отговорът би звучал така: защото на историческата сцена се е появил колективен актьор разполагащ с нарастваща сила, която той не е в състояние да използва по градивен начин тъй като не иска да прави нищо от и със себе си и поради това няма значими цели.

Последната трета глава носи заглавието „Човекът маса в съвременното общество“. На нея, както изглежда, авторът държи най-много. От гледна точка на характеристиката на масовия човек в тази глава всичко казано в предходните глави, посветени на идеи и теории, е само подготовка. Водещата мисъл на автора тук е

впечатляваща – в наши дни човекът-маса е достигнал своя триумф, защото вече отдавна е забравено, че освен човек-маса има и нещо друго. Три сюжета определят облика на тази глава. Първо, потребителската страст и разрастващата се роля на държавата в икономиката. Второ, хипертрофията на народния суверенитет в политиката, в която се крие тенденция към авторитаризъм. Трето, разрушаването на културата по пътя на нейното опошляване. В тази глава успешно са представени сложно преплетени дълготрайни тенденции в живота на съвременното общество, в които се проявяват тежки социални патологии – потребителството в частния живот на индивидите, доминирането на държавата в стопанския живот на обществата, господството на усреднените възгледи на непросветения гражданин в демократичната политика, разгула на лошия вкус и неограничената власт на масовата култура. В тази глава и особено в нейния край авторът постепенно напуска позицията на научната безпристрастност и започва да говори от свое собствено име по един подчертано ангажиран начин. Появата и възходът на масовия човек – такава е основната констатация тук – представляват социална патология, която трябва да се лекува. В самия край на главата Николай Ценков прави свои предложения за лечение – реабилитация на неприкосновеността на личното вътрешно пространство на личността („възстановяване на осквернената самота“), генериране и укрепване на волята на индивида за автентичен свободно избран живот и накрая формиране у индивидите на способност да общуват с другия, виждайки и зачитайки неговата уникалност като личност. И трите „лекарства“ имат за цел промяна в нагласите на индивида към действителността и предполагат солидна „работа“ на индивидите върху себе си. Онова, което липсва тук обаче, е отчитането на колективните условия на такава промяна.

Композицията на дисертационния труд на Николай Ценков е прегледна и отговаря напълно на неговите цели. Какво е постигнато в него? Формулирани са действителни научни проблеми с несъмнена значимост. Приложени са и са осъществени адекватни подходи към тях. Поставени са амбициозни и същевременно осъществими изследователски цели, които са реализирани напълно в изследването. Направени са добре обосновани изводи. Терминологичният език на работата е прецизен и ясен.

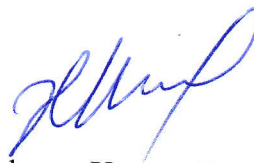
Авторефератът е с обем от 25 страници и отразява точно съдържанието на труда. В него е публикуван списък на научните приноси на дисертацията. Тези приноси са действителни и са формулирани ясно. Посочени са и шест публикации на автора по

темата на дисертацията. Три от тях са на английски. В автореферата е включена и декларация на автора за оригиналност на резултатите и приносите на изследването.

Нямам съвместни публикации с автора на дисертацията и не съм в конфликт на интереси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Дисертационният труд „Човекът-маса в съвременното общество – същност и последици” на **Николай Ангелов Ценков** отговаря напълно на изискванията за придобиването на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 2.3. Философия (Социална философия). Като член на Научното жури аз без колебание ще гласувам ЗА присъждането на тази степен на автора.

Подпис:

(проф. д-р Христо П. Тодоров)

София, 17 юни 2021 г.

OPINION

for the dissertation "Man-Mass in Modern Society - Essence and Consequences"
by Nikolay Angelov Tsenkov
for obtaining the educational and scientific degree "Doctor" in the professional field
2.3. Philosophy (Social philosophy)

by Prof. Dr. Hristo Petkov Todorov,
Department of Philosophy and Sociology, NBU

The dissertation thesis "Man-Mass in Modern Society - Essence and Consequences" by Nikolay Angelov Tsenkov has a volume of 149 non-standard pages - recalculated this is equivalent to approximately 238 standard pages. The work consists of an introduction, three chapters, a conclusion and a list of references. The bibliography includes the titles of 155 publications in Bulgarian, English, German and French as well as 8 Internet sources.

Nikolay Tsenkov's dissertation takes as its starting point the concept of the Spanish philosopher Jose Ortega y Gasset 'man-mass', developed in his famous work "The Revolt of the Masses" (1929). Starting from the general characteristics of the man-mass of Ortega y Gasset, the author aims to clarify with the help of various socio-psychological, anthropological and socio-philosophical theories that emerged in the Twentieth century, the essence of the man-mass phenomenon, the conditions of his origin and especially his historical dynamics.

It seems that the enormous and undying popularity that Ortega y Gasset's concept of the revolt of the masses still enjoys today is largely due to the complexity and versatility of the concept of "man-mass" itself.

First of all, this concept denotes an ideal type - not something directly observable in experience, but an intellectual construct that allows the experiment to be organized in a certain way and to reveal to the armed eye of the observer significant aspects of reality.

Secondly, "man-mass" is a concept from the register of social diagnostics of modernity - both in Ortega y Gasset and in his followers it functions as a tool for understanding what is happening to ourselves in our own time.

In the third place, the concept contains in itself a critical-polemical charge - the revolt, and Nikolay Tsenkov adds the "triumph of the masses"; the masses contain dangers and cause alarm. To these three aspects in the meaning of the term the author adds one last aspect - the historical one. In fact, his main research focus is the effort to understand what has happened to the "mass man" from the time of Ortega y Gasset to the present day.

The first chapter is entitled "Psychological Theories of the Mass Man and the Masses." The main actors in it are Gustave Lebon, Gabriel Tarde, Sigmund Freud and Elias Canetti. All these authors, with their own worldview and scientific profile, more or less seek to describe or explain the phenomenon of mass-man, mainly with respect to the special motivational structure of his behavior. The author has correctly and understandingly stated the main points in their concepts of the man-mass. A special case in this group of authors with the orientation and techniques of psychologists is the writer Elias Canetti. In his difficult-to-define genre, *Masses and Power*, Canetti offers a rather rich phenomenological picture of the masses, in which the masses and power are viewed in an alienated and impartial way similar to natural phenomena. In this sense, Canetti's concept can only be classified as a "psychological theory of the mass man."

The second chapter is a direct continuation of the first. It is entitled 'Axiological Concepts for the Masses.' According to the author, this class includes the concepts of Ortega

y Gasset himself, Hannah Arendt, Erich Fromm, and the early Frankfurt School. What they have in common - this has been clarified and substantiated very convincingly - is that the social-critical charge of the concept of "man-mass" comes to the fore. From one perspective or another, the authors that Nikolay Tsenkov has considered in this chapter say that the enchantment of life in our age is dangerous and arouses fear and anxiety. Why? In summary, the answer would sound like this: because a collective actor has appeared on the historical stage with a growing power which he is unable to use in a constructive way since he does not want to do anything with himself, nor make anything of himself, and therefore has no meaningful goals.

The last third chapter is entitled "Man-Mass in Modern Society." On it, it seems, Tsenkov places the greatest importance. From the point of view of the characteristics of the mass-man in this chapter, everything said in the previous chapters devoted to ideas and theories is only a preparation. The author's leading thought here is impressive - nowadays the man-mass has reached its triumph, because it has long been forgotten that besides man-mass there is also something else. Three plots determine the content of this chapter. First, consumer passion and the growing role of the state in the economy. Second, the hypertrophy of people's sovereignty in politics, which hides a tendency towards authoritarianism. Third, the destruction of culture through its debasement. This chapter successfully presents complexly intertwined long-term trends in the life of modern society, in which severe social pathologies are manifested - consumption in the private life of individuals, the dominance of the state in the private life of societies, the dominance of average views of the uneducated citizen in democratic politics, the exuberance of bad taste and the unlimited power of mass culture. In this chapter, and especially at the end of it, the author gradually leaves the position of scientific impartiality and begins to speak on his own behalf in a markedly engaged way. The emergence and rise of the mass-man - this is the main finding here - is a social pathology that must be treated. At the very end of the chapter Nikolay Tsenkov makes his proposals for treatment - rehabilitation of the inviolability of the personal inner space of the personality ("restoration of defiled loneliness"), generation and strengthening of the individual's will for authentic free life and finally formation of an ability in individuals to communicate with the other, seeing and respecting his uniqueness as a person. All three "medicines" aim to change the individual's attitudes towards reality and presuppose a solid "work" of the individuals on themselves. What is missing here, however, is the consideration of the collective conditions for such a change.

The composition of Nikolay Tsenkov's dissertation is clear and fully meets its goals. What has been achieved by him? Actual scientific problems of undoubted significance have been formulated. Adequate approaches to them have been implemented and carried out. Ambitious and at the same time feasible research goals have been set, which have been fully realized in the research. Well-founded conclusions have been made. The terminological language of the work is precise and clear.

The abstract is 25 pages long and accurately reflects the content of the work. A list of the scientific contributions of the dissertation thesis is published in it. These contributions are real and clearly stated. Six publications of the author on the topic of the dissertation are also indicated. Three of them are in English. The author's declaration for originality of the results and contributions of the research is also included in the author's Abstract.

I do not have joint publications with the author of the dissertation and I do not have a conflict of interest.

CONCLUSION: The thesis "Man-mass in Modern Society - Essence and Consequences" by Nikolay Angelov Tsenkov fully meets the requirements for obtaining the educational and scientific degree "Doctor" professional field 2.3. Philosophy (Social

philosophy). As a member of the Scientific Jury, I will without hesitation vote FOR the award of this degree to the author.

Signature:
Prof. Dr. Hristo P. Todorov

Sofia, June 17, 2021